

Valtion viranomaiset, laitokset, liikelaitokset ja valtion rahastot

Väärinkäytöksistä ilmoittaminen Valtiontalouden tarkastusvirastolle

Valtion viranomaisten, laitosten, liikelaitosten ja valtion rahastojen tulee ilmoittaa Valtiontalouden tarkastusvirastolle välittömästi niiden toiminnassa tapahtuneista väärinkäytöksistä, jotka kohdistuvat niiden hoitamiin tai vastattavina oleviin varoihin tai omaisuuteen. Tässä ohjeessa kerrotaan, miten ja miksi väärinkäytöksistä ilmoitetaan sekä mitä toimenpiteitä niihin liittyy.

1 Säädösperusta

Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 16 §:n mukaan valtion viranomaisen, laitoksen, liikelaitoksen ja valtion rahaston on salassapitosäännösten estämättä ilmoitettava viipymättä toiminnassaan tehdystä, sen hoitamiin tai vastattavina oleviin varoihin tai omaisuuteen kohdistuneesta väärinkäytöksestä tarkastusvirastolle.

Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 69 b §:n nojalla kirjanpitoyksiköllä on oltava taloussääntö ja Valtiokonttorin määräyksen (Taloussäännön laatiminen ja päivittäminen, dnro VK/483/00.00.00.01/2019/27.5.2019) mukaan kirjanpitoyksikön tulee sisällyttää taloussääntöönsä luku: "Menettelyt havaittaessa virheitä tai väärinkäytöksiä taloudenhoidossa".

Säädösten tarkoituksena on varmistaa ja toteuttaa tarkastusviraston jatkuvaa sekä välitöntä tiedonsaantioikeutta, josta säädetään Suomen perustuslain (731/1999) 90 §:n 3 momentissa. Tarkastusvirasto tarvitsee tietoja paitsi tarkastustarpeen arviointiin ja tarkastustoiminnan suuntaamiseen myös sen varmistamiseen, että hallinnon sisäinen valvonta on riittävää ja tarkoituksenmukaisesti järjestettyä. Kun viranomaiset ilmoittavat väärinkäytöksistä viivytyksettä, on toiminnasta vastaavilla myös edellytykset tarvittaessa käynnistää ennalta ehkäiseviä ja torjuvia toimenpiteitä. Lisäksi väärinkäytöksistä ilmoittaminen luo puitteet sille, että valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 17 §:ssä tarkoitetut rikoksesta ilmoittamiseen velvolliset toimivat säännösten tarkoittamalla tavalla.

Tarkastusvirasto antaa Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 20 §:n 3 momentin nojalla seuraavat ohjeet säännösten soveltamisesta.

2 Kuinka väärinkäytösilmoitus tulee tehdä?

Ilmoitusvelvollisen on ilmoitettava tarkastusvirastolle väärinkäytöksestä viivytyksettä sen jälkeen, kun väärinkäytös on tullut sen tietoon. Ilmoitus on vapaamuotoinen, ja se tulee tehdä kirjallisesti joko suomeksi tai ruotsiksi. Ilmoitus tulee tehdä siinä vaiheessa, kun väärinkäytösepäilystä on tehty ensimmäinen hallinnollinen tai oikeudellinen havainto. Ensimmäisellä hallinnollisella tai oikeudellisella havainnolla tarkoitetaan ensimmäistä kirjallista arviointia, jossa päätetään konkreettisten tietojen perusteella, että väärinkäytös on todennäköisesti tapahtunut. Ilmoitus on tehtävä viimeistään siinä vaiheessa, kun viranomainen on kuullut väärinkäytöksestä epäiltyä hallintolain (434/2003) tai muun sovellettavaksi tulevan lain nojalla.

Ilmoitus väärinkäytöksestä on tehtävä tarkastusvirastolle riippumatta siitä, tehdäänkö asiasta rikosilmoitus. Ilmoitusta tehtäessä ei saa jäädä odottamaan poliisitutkinnan tulosta, syyttäjän ratkaisua tai tuomioistuimen päätöstä. Asian eteenmistä koskevia tietoja voi toimittaa tarkastusvirastolle tarvittaessa myöhemminkin.

Ilmoituksen tulee sisältää lyhyt kuvaus tapauksesta (muun muassa tiedot mahdollisesti jo syntyneistä tai arvio myöhemmin syntyvistä välittömistä tai välillisistä vahingoista) sekä selvitys niistä toimenpiteistä, joihin ilmoitusvelvollinen on ryhtynyt tai aikoo ryhtyä väärinkäytöksen johdosta. Väärinkäytösilmoitukseen voi liittää asiaa selventäviä asiakirjoja.

Tarkastusvirastolle tehtävät ilmoitukset eivät saa tarpeettomasti sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja eivätkä sellaisia tietoja, joiden perusteella väärinkäytöksen tekijän henkilöllisyys on tunnistettavissa. Henkilötietojen käsittelystä säädetään tietosuojalaissa (1050/2018), joka täsmentää ja täydentää Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) kansallista soveltamista.

Ilmoituksen tekijän tulee ottaa huomioon mahdollista salassapitoa koskevat säännökset. Väärinkäytösilmoitus tulee lähettää Valtiontalouden tarkastusvirastolle ensisijaisesti sähköisesti. Väärinkäytösilmoituksen voi toimittaa myös paperimuotoisena postitse tai tuoda tarkastusvirastoon työpäivinä klo 9–15 osoitteeseen Porkkalankatu 1, 00180 Helsinki. Asiakirjat voi jättää kiinteistön ensimmäisen kerroksen vastaanottoon.

Ilmoituksen tekemisestä voi tarvittaessa keskustella etukäteen puhelimitse tarkastusviraston väärinkäytösilmoituksia käsittelevän virkamiehen kanssa. Häneltä voi myös tiedustella sähköpostitse, miten ilmoitus tehdään. Ajantasaiset yhteystiedot on esitetty tarkastusviraston verkkosivuilla (<https://www.vtv.fi/vtv/kantelut-ja-vaarinkaytosilmoitukset/>).

Euroopan unionin (EU) varainkäytöstä vastaavat kansalliset viranomaiset tekevät itse ilmoitukset varoihinsa (tuloihinsa ja menoihinsa) liittyvistä väärinkäytöksistä ja muista sääntöjenvastaisuuksista. Ne tekevät kyseiset ilmoitukset suoraan asianomaisiin EU:n tietojärjestelmiin Euroopan petostentorjuntavirastolle (OLAF) ja muille EU:n toimivaltaisille viranomaisille. Tarkastusvirasto seuraa EU:lle ilmoitettuja väärinkäytöksiä ja muita sääntöjenvastaisuuksia asianomaisista tietojärjestelmistä.

3 Väärinkäytösilmoituksen aiheuttamat toimenpiteet tarkastusvirastossa

Tarkastusviraston tavoitteena on, että kaikista väärinkäytöksistä ilmoitetaan tarkastusvirastolle ja että väärinkäytöksestä ilmoittava viranomainen ryhtyy asianmukaisiin toimenpiteisiin. Tämän vuoksi asiaa käsittelevä tarkastusviraston virkamies seuraa väärinkäytöksen käsittelyn etenemistä valtionhallinnossa ja tarpeen vaatiessa hankkii asiaa koskevia lisäselvityksiä. Samalla tarkastusvirasto kiinnittää huomiota myös siihen, että valtiolle aiheutettu vahinko vaaditaan korvattavaksi.

Väärinkäytöksen esiintyminen valtionhallinnossa voi olla merkki siitä, että asianomaisen viranomaisen sisäisessä valvonnassa on puutteita. Tarkastusvirasto kiinnittää tarkastustoiminnassaan huomiota siihen, että virastojen ja laitosten sisäinen valvonta on toimivaa.

Ilmoitusten sekä tarkastuksissa muutoin esiin tulleiden tietojen pohjalta tarkastusvirasto seuraa ja käsittelee valtionhallinnossa tapahtuvia väärinkäytöksiä ja niiden vaikutuksia valtiontalouteen. Lisäksi tarkastusvirasto seuraa ja käsittelee hallinnon toimenpiteitä väärinkäytösten torjunnassa.

4 Rikosilmoituksen tekeminen

Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 17 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisen, laitoksen, liikelaitoksen ja valtion rahaston on tehtävä rikosilmoitus toiminnassaan tehdystä, sen hoitamiin tai vastattavina oleviin varoihin tai omaisuuteen kohdistuneesta rikoksesta. Rikosilmoitus saadaan jättää tekemättä, jos tekoa on olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä.

Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 17 §:n 2 momentin mukaan tarkastusviraston on tehtävä tarkastustoiminnassa havaitsemastaan edellä mainitusta rikoksesta rikosilmoitus, jollei tarkastettava ole itse sitä tehnyt. Tarkastusvirasto saa jättää ilmoituksen tekemättä, jos tekoa on olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä.

Rikosilmoituksen tekeminen on ensisijaisesti asianomaisen valtion viraston tai laitoksen johdon tehtävä. Tarkastusvirasto tekee rikosilmoituksen vain poikkeustapauksessa.

5 Yleiset periaatteet väärinkäytösilmoitusten käsittelyssä

Tietosuoja

Henkilötietoja koskee tietosuoja laki (1050/2018), joka täsmentää ja täydentää EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) kansallista soveltamista. Asiakirjojen julkisuutta puolestaan säätelee laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999).

Tietosuoja-asetuksen mukaan rekisteröidyllä on oikeus saada pääsy tietoihinsa tietosuoja-asetuksessa ja tietosuoja-laissa säädettyin edellytyksin. Lisäksi rekisteröidyllä on oikeus vaatia, että rekisterinpitäjä oikaisee ilman aiheutonta viivytystä rekisteröityä koskevat epätarkat ja virheelliset henkilötiedot. Mahdollisuudesta tarkastus- tai oikaisupyynnön tekemiseen on ilmoitettu tarkastusviraston Kantelu- ja väärinkäytösilmoitusten tietosuoja selosteessa (<https://www.vtv.fi/kayttoehdot-ja-tietoa-palvelusta/>).

Asiakirjat

Suomen perustuslain (731/1999) 12 §:n mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja tallenteet ovat julkisia, ellei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Asiakirjojen julkisuutta rajoittavat laissa yksilöidyt salassapitoperusteet, kuten perustuslaissa turvattu yksityiselämän suoja (10 §:n 1 momentti).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki määrittelee yksityiskohtaisemmin asiakirjojen julkisuuden ja salassapidon. Lain tavoitteena on lisätä viranomaistoiminnan julkisuutta.

Olennaiset rajoitukset Valtiontalouden tarkastusvirastossa käsiteltävien väärinkäytösilmoitusten julkisuudelle käyvät ilmi julkisuuslaista. Salassa on pidettävä muun muassa ilmoitukset rikoksesta sekä esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat (julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohta). Salassapito voi perustua myös muuhun julkisuuslaissa säädettyyn syyhyn tai jonkin erityislain säännökseen.

Diaarimerkinnät

Kun väärinkäytösilmoitus tulee tarkastusvirastoon sähköisesti tai kirjeenä postin välityksellä tai kun se tuodaan tarkastusvirastoon, saapunut asiakirja kirjataan tarkastusviraston diaariin. Diaarista selviää myös se, kuka asiaa käsittelee ja kuka ohjaa ja valvoo asian käsittelyä.

Tarkempia tietoja diaariin merkittävistä tiedoista, diaaritietojen julkisuudesta ja luovuttamisesta sekä rekisteröidyn oikeuksista on tietosuoja selosteessa, joka on saatavilla Valtiontalouden tarkastusviraston kirjaamosta (puh. 09 432 5809 tai kirjaamo@vtv.fi) sekä viraston verkkosivustolta (<https://www.vtv.fi>).

6 Voimaantulo

Tämä ohje tulee voimaan 1. päivänä syyskuuta 2020, ja sillä kumotaan aikaisemmin annettu ohje Dnro 28/01/11/29.09.2011.

Helsingissä 30. päivänä kesäkuuta 2020

Tytti Yli-Viikari
pääjohtaja

Klaus H Naumanen
johtava tuloksellisuustarkastaja